

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE GOD'S BEING AND THE UNCREATED DIVINE ENERGIES IN ORTHODOX THEOLOGY

George Daniel Petrov

Pr. Acad. PhD. Dr.h.c. Lecturer „Ovidius” University of Constanța

Abstract: The relationship between God and his uncreated energies represent maybe the most important chapter of theology, from its understanding depending many other theological chapters, including human salvation. For the contemporary man, the understanding of this section of theology has a special importance, from it depending the preservation of the revealed truth, unaltered by heresies. From the multitude of religions, considering themselves most important, only the Orthodox Church preserved the truth unchanged. Only through the understanding of these energies the man can be fully conscious of the reality of the truth. According to this truth God is living and working. Practically, the man knows God through the fact that every divine Hypostasis manifests the energies, common to the Unique Being, differently, offering to the man the possibility to tend to deisis.

Keywords: God's being, uncreated energies, divine persons, man, salvation.

Introducere

Dumnezeu în Ființa Sa și energiile Sale necreate reprezintă poate cel mai greu capitol al teologiei. Explicarea acestui raport pe cale rațional-filosofică, i-a dus pe mulți în prăpastia ereziei, tocmai pentru că raționalitatea umană nu s-a putut ridica pe sine la o astfel de cunoaștere. Nici măcar un sistem filosofic, indiferent de capacitatea sa intelectuală, nu a putut explica acest raport al energiilor divine, care, deși izvorăsc din Ființa cea Una a lui Dumnezeu, totuși nu fac parte din această Unică Ființă.

Foarte mulți gânditori ai lumii antice au încercat să pătrundă misterul energiilor necreate, însă netrăind în Dumnezeu, adică fără o stare morală și duhovnicească pe măsura căutării, nu au putut numai prin rațiune să ajungă la o astfel de cunoaștere.

Sfinții Părinți ai Bisericii lui Dumnezeu, pornind de la înțelegerea corectă a revelației și aplicând adevărul revelației la propria lor viață, adică trăind efectiv în Hristos, prin respectarea deplină a normelor morale pe care Creatorul le-a trasat pentru om, prin intermediul actului revelator, au ajuns la o cunoaștere mai profundă decât cea filosofică. Acest lucru nu înseamnă nicidecum că au ajuns la cunoașterea lui Dumnezeu în Ființa Sa, ci doar că prin trăirea duhovnicească, pornind de la adevărul revelat, ajutați de har, au ajuns la o stare de cunoaștere cu mult peste orice alt tip de cunoaștere strict rațională.

Prin această cunoaștere, omul devine deplin conștient de scopul său, devine sigur de mântuirea obiectivă care poate deveni bun subiectiv în momentul în care, omul, ajutat de har, și prin propria voință, se ridică pe sine la îndumnezeire.

I. Ființa și energiile lui Dumnezeu. Distincție și indivizibilitate

Deși distincția dintre ființă și energii a fost analizată de mulți gânditori, totuși, cel care reușește alcătuirea unei astfel de teologii, este Sfântul Grigorie Palama. Teologia Ființei divine și raportul ei cu energiile necreate pornește de la atributele deductibile atât ale Ființei cât și ale energiilor.

Așadar, Ființa Unică a lui Dumnezeu se definește prin aceea că nu o putem cunoaște și nu putem exprima nimic despre ea, în afară de faptul că ea există întreagă, neîmpărțită și nedespărțită în Sfânta Treime. În ceea ce privește nergiile necreate, ele izvorăsc din Unica Ființă, însă nu sunt emanații ale Ființei, ci sunt manifestări ale Ființei, sau lucrări ale ei, comune Sfintei Treimi. „Energiiile nu sunt efecte străine esenței divine, nu sunt acte exterioare lui Dumnezeu, datorate voinței Lui, asemenea creării lumii sau actelor providențiale. Ele sunt ieșiri naturale ale lui Dumnezeu Însuși, un mod de existență care-i este propriu și după care Dumnezeu există nu numai în Esența Sa, ci și în afara Esenței”¹.

De aici se poate înțelege că energiile necreate nu trebuie percepute separat, distinct de Ființa divină, „ca și cum ele ar fi ceva propriu”². Distincția și indivizibilitatea dintre Ființa divină și energii este realizată prin metoda comparației dintre soare și razele sale. Este clar că soarele este distinct de razele sale, însă acestea nu pot fi gândite prin separarea de soare. Cu alte cuvinte, razele soarelui, nu au existență proprie și de aceea nu se pot despărți de soare. La fel este și în cazul energiilor necreate. Deși izvorăsc din Ființa divină, ele nu pot fi gândite prin ele însele, ci numai în relație cu Ființa.

Datorită faptului că o distincție reală, rațională, între Ființă și energiile necreate este prin definiție incognoscibilă, teologul Christos Yannaras aduce în prim plan un termen mai accesibil rațiunii umane. El folosește construcția de *alteritate personală* când afirmă: „Natura sau esența rămâne în sine necunoașcută și inaccesibilă, este cea mai apropiată și cea mai îndepărtată. Numai prin intermediul energiilor este descoperit, revelat modul în care este esența sau natura, iar acest mod este alteritatea personală”³.

Greutatea înțelegerii acestei mari taine a avut consecințe teologice grave de-a lungul istoriei. De înțelegerea acestui segment teologic a depins în mare măsură și divizarea ce s-a produs între Ortodoxie și Catholicism. Aceștia din urmă, au negat această distincție, după care, la Conciliul II Vatican, s-au arătat doritori de a apăra simplitatea Esenței divine. De aici rezultă că, abia după câteva secole de la schismă, au conștientizat că între esența divină și energiile divine există o distincție.

Analiza teologiei Catolice denotă încă grave probleme de înțelegere. Pentru ei Dumnezeu se poate defini numai prin Ființa Sa, iar tot ce nu ține strict de Esența divină este creat. Din această formă de teologie rezultă consecințe total eronate, căci fie Dumnezeu este într-o stare de identitate cu energiile necreate, fie ele sunt de altă esență, adică sunt create. Neînțelegerea acestui punct al teologiei implică de asemenea consecințe și pentru alte capitole precum Filioque și primatul Papal.

Din punct de vedere Ortodox, între Esența divină și energiile divine există în același timp distincție și indivizibilitate. Dacă Esența divină este Una, simplă, necompușă, aceeași în fiecare Ipostas divină, fără ca aceasta să fie împărțită, energiile necreate reprezintă modalitatea prin care Dumnezeu își exercită ceea ce numim pronie divină. De aceea „latinul consideră Persoana ca mod al naturii, în timp ce grecul consideră natura ca un conținut al Persoanei”⁴.

Pentru teologia ortodoxă, energiile divine necreate sunt modul prin care Dumnezeu, întreit în Persoane, își manifestă grija deosebită față de întreaga creație, și în special față de om, cu care intră în dialog și pe care, tocmai prin aceste energii, îl ajută efectiv să își atingă scopul final: mântuirea.

¹ Vladimir Lossky, *După chipul lui Dumnezeu*, trad. de Anca Manolache, Ed. Humanitas, București, 1996, p. 49.

² Ștefan Buchiu, *Învățătura despre ființa lui Dumnezeu și energiile necreate*, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 3-4, 1999, p. 5.

³ Christos Yannaras, *Persoană și eros*, trad. de Zenaida Luca, Ed. Anastasia, București, 2000, p. 81.

⁴ Paul Evdochimov, *Prezența Duhului Sfânt în tradiția ortodoxă*, trad. de Vasilă Răducă, Ed. Anastasia, București, 1995, p. 83.

II. Lucrarea Ipostaselor divine prin intermediul energiilor divine necreate

Energiile divine necreate se manifestă în lume numai prin intermediul Ipostaselor Sfintei Treimi. Ele având Unica Ființă, în mod evident au și aceeași lucrare. De exemplu, în actul creației, chiar dacă acest act este atribuit Tatălui ca Ipostas, la creație a participat și Fiul căci „toate prin El s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut” (Ioan 1, 3). La același act creator ia parte și Duhul Sfânt, căci, atunci când „pământul era netocmit și gol” (Facere 1, 2), Duhul Sfânt era Cel care „se purta pe deasupra apelor” (Facere 1, 2). De aici rezultă că, lucrarea Sfintei Treimi în raport cu creație este una, căci nimic din ce face Tatăl nu este necunoacut Fiului și Duhului, și nimic din ce face Fiul nu este străin de Tatăl și de Duhul.

Ființa unică în Persoanele Sfintei Treimi deține energiile necreate ce izvorăsc din ea, fără să fie emanații din ea, ele reprezentând lucrările Persoanelor Divine. Ele nu se pot manifesta fără Ipostas, deci nu pot transformate în niște legi care acționează independent asupra creației. De-a lungul istoriei au existat diferite persoane care, deși mărturiseau existența unui Dumnezeu Creator, totuși considerau că El, după ce a finalizat actul creației, a lăsat legi după care să se auto-guverneze. Astfel, conform acestor teorii, Creatorul după finalizarea actului creator s-ar fi retras în transcendența Sa, fără să mai exercite un contact real cu lumea. Desigur că aceste teorii sunt ușor de demontat prin intermediul adevărului revelat.

Dumnezeu este Viu și deplin activ în creație prin pronia Sa divină. Purtarea de grijă exercitată de Creator este evidentă din întregul referat Biblic. El lucrează permanent prin aceste energii necreate, care sunt activate conform vocii divine. Toate acțiunile lui Dumnezeu nu sunt dintr-o necesitate pentru El, ci pentru întreaga creație care depinde de pronia divină. De aici rezultă clar că, energiile necreate, nu sunt acte independente de Dumnezeu, ci sunt lucrări absolut dependente de voia Creatorului.

Esența divină este Una, iar lucrările Persoanelor Sfintei Treimi sunt total cunoscute tuturor Ipostaselor divine. Cu toate acestea, fiecare Ipostas poate activa aceste energii necreate într-un mod specific, propriu. De altfel, noi percepem Persoanele divine prin lucrările lor proprii.

III. Consecințele neînțelegerii teologiei energiilor necreate

Teologia ortodoxă prezintă energiile divine necreate potrivit revelației. Așadar, acestea sunt veșnice, căci Dumnezeu fiind prin definiție atemporal, este firesc ca și lucrările Sale să fie atemporale. Dacă teologia ortodoxă nu ar înțelege energiile divine necreate ca fiind veșnice, ar însemna că ele sunt create, iar aceasta are consecințe grave în ceea ce privește posibilitatea de îndumnezeire după har a omului.

Dacă aceste energii ar fi create de Dumnezeu, rezultă că actul prin care Creatorul comunică cu lumea ar ține în mod firesc de aceste energii create. Acestea reprezintă o barieră între Dumnezeu și om, iar actul mântuirii nu ar mai fi posibil⁵.

Relația dintre Dumnezeu și om nu se poate realiza prin energii create, căci aceasta ar însemna ca omul să ia contact numai cu ele, iar Dumnezeu ar fi ascuns în transcendența Sa. Actul mântuirii realizat de Fiul lui Dumnezeu prin jertfa Sa, are caracter universal tocmai prin aceste energii necreate. Prin energiile necreate, omul nu se împărtășește de ceva creat, ci de Dumnezeu care lucrează în creație prin intermediul lor.

Ceea ce rațiunea nu poate înțelege, poate fi cunoscut prin trăire personală. De aceea, acest capitol teologic, deși greu de înțeles din perspectiva logicii, este trăit și experiat de către

⁵ *Ibidem.*

Sfinții Părinți, în frunte cu Grigorie Palama. Așadar, deși rațiunea nu a înțeles inițial, prin experiența adevărului revelat, adică prin trăirea sa efectivă, s-a ajuns la cunoașterea nu numai la nivel rațional, ci și la nivel experimental, căci părinții rugători ai pustiei au cunoscut efectele benefice ale energiilor divine necreate. Prin ele omul se înalță către Dumnezeu, iar acest proces este unul continuu în infinitatea lui Dumnezeu.

Din această împreună-lucrare dintre om și Dumnezeu prin energiile necreate, omul capătă o valoare incomensurabilă, căci omul devine efectiv ființă vie printr-o lucrare efectivă a lui Dumnezeu. „Valoare persoanei umane stă în strânsă legătură cu Persoanele Sfintei Treimi, după modelul cărora a fost „făcut omul ființă vie” (Facere 2, 7). Existența lui Dumnezeu în Treime de Persoane evidențiază cel mai important atribut al persoanei: iubirea. Expresia „Dumnezeu este iubire” prinde contur numai prin intermediul persoanei”⁶. De aceea, înțelegerea corectă a acestui capitol teologic aduce un plus în gândirea ființei umane, care, prin conlucrarea cu energiile divine necreate, ajunge la starea de îndumnezeire după har.

Marele teolog, pr. D. Stăniloae evidențiază: „Energia este în același timp simplă și multiplă. Ea nu este o răspândire impersonală, o emanație. Energia este dilatarea, explozia luminoasă a iubirii divine. Iubirea Treimii se oferă prin energii, pentru că Dumnezeu este iubire (I Ioan 4, 8)”⁷.

De aici rezultă clar că energiile nu au un ipostas propriu, ci sunt lucrări comune Persoanelor Sfintei Treimi, prin care Dumnezeu oferă omului, printre altele, și iubirea Sa nemărginită. Trebuie menționat aspectul că, energiile necreate nu pot fi înțelese separat de Ipostasele divine.

Importanța înțelegerii relației dintre om și Dumnezeu prin intermediul energiilor necreate constă în aceea că, prin ele, între Dumnezeu și om se realizează o relație directă, prin ridicarea creaturii la Creator. Prin aceasta înțelegem că, energiile necreate, nu sunt simple „manifestări ale bunăvoinei lui Dumnezeu”⁸ prin intermediul cărora omul se face „părtaș la dumnezeiasca fire” (II Petru 1, 4).

Un alt aspect deosebit de important ce trebuie menționat este acela că, energiile divine nu produc schimbări în Ființa divină. Ele „nu sunt totuși goale de un conținut care provine din ființa divină, cum rezultă din teologia protestantă, ci prin ele iradiază ceva din ea”⁹, căci prin definiție ele au ca izvor Ființa divină și în mod imperios necesar, ele nu se despart de ea și nici nu se amestecă cu ea.

Concluzie

Analiza celor câteva idei evidențiate aduce cu sine concluzii precise. Astfel, omul, ființă dihotomică, creată de Dumnezeu din iubire, nu este lăsat în mijlocul creației singur, părăsit, ci este permanent în grija Creatorului, grijă ce se manifestă prin lucrarea Acestuia, în lume, prin intermediul energiilor necreate. Cu alte cuvinte, Dumnezeu prin pronia Sa veghează permanent la creația Sa și în special la om, căci omul poate răsunde cu iubire, iubirii lui Dumnezeu Care l-a creat.

Înțelegerea acestui capitol teologic depășește cu mult posibilitățile raționalității, fapt pentru care foarte mulți au ajuns la concluzii străine de adevărul revelat de Dumnezeu. Înțelegerea corectă a acestei teologii, este desigur imperios necesară pentru viața omului, care

⁶ Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae Brînzea, Pr. Asist. Dr. Petrov George Daniel, *Person versus individual from the religious perspective in a globalised and multicultural society*, European Journal of Science and Theology, December 2019, Vol.15, No.6, p. 94.

⁷ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Dumnezeu este iubire*, în Ortodoxia, nr. 4, București, 1971, p. 366.

⁸ *Ibidem*, p. 369.

⁹ *Idem*, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, Ed. Scripta, București, 1993, p. 86.

este chemat de Creator la îndumnezirea după har. Această ridicare a umanului la viața Sfintei Treimi se realizează prin împreună-lucrare dintre voia și lucrarea umană și voia și lucrarea divină. Această lucrare divină este realizată prin intermediul energiilor divine. Energiile trebuie să fie în mod firesc necreate, căci dacă ar fi create, și dacă omul ar avea contact numai cu ele în relația sa cu Dumnezeu, atunci în mod logic, mântuirea nu ar fi posibilă.

Fiind creat în mod liber de către Dumnezeu, omul deși a căzut oarecând prin neascultare, este chemat de Creator la îndumnezeire, iar la această stare se poate ajunge numai cu ajutorul harului divin necreat.

BIBLIOGRAPHY

***Sfânta Scriptură sau Biblia, Ed. IBMBOR, București, 2002.

Bălan, Pr. Dragoș, Har și libertate în mântuirea omului, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2012.

Bobrinskoy, Boris, Taina Preasfintei Treimi, trad. de Măriuca și Adrian Alexandrescu, Ed. IBMBOR, București, 2005.

Brînzea, Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae, Pr. Asist. Dr. Petrov George Daniel, Person versus individual from the religious perspective in a globalised and multicultural society, European Journal of Science and Theology, December 2019, Vol.15, No.6.

Buchiu, Ștefan, Învățătura despre ființa lui Dumnezeu și energiile necreate, în Mitropolia Olteniei, nr. 3-4, 1999.

Evdochimov, Paul, Prezența Duhului Sfânt în tradiția ortodoxă, trad. de Vasilă Răducă, Ed. Anastasia, București, 1995.

Felmy, Karl Christian, Dogmatica experienței eclesiale, trad. de Ion Ică, Ed. Deisis, Sibiu, 1999.

Lossky, Vladimir, După chipul lui Dumnezeu, trad. de Anca Manolache, Ed. Humanitas, București, 1996.

Stăniloae Pr. Prof. Dr. Dumitru, Dumnezeu este iubire, în Ortodoxia, nr. 4, București, 1971.

Stăniloae Pr. Prof. Dr. Dumitru, Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama, Ed. Scripta, București, 1993.

Yannaras, Chiristos, Persoană și eros, trad. de Zenaida Luca, Ed. Anastasia, București, 2000.